

Kamil Činátl
Jaroslav Pinkas
a kolektiv

DĚJINY VE FILMU

FILM VE VÝUCE DĚJEPISU

Ústav pro studium totalitních režimů
Praha 2014

Knih vznikla v rámci projektu **Dějepis v 21. století: multimediální aplikace pro dějepisnou výuku**, který je realizován s podporou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, evropských strukturálních fondů a státního rozpočtu ČR. Publikace se zaměřuje na filmové obrazy minulosti a jejich význam pro historickou kulturu. Problematiku nahlíží z perspektivy didaktiky dějepisu a promýšlí možnosti využití filmu jako nástroje vzdělávání. Práce vychází ze zahraničních konceptů didaktiky dějepisu, které aplikuje na české prostředí. V části Teorie shrnuje klíčové pojmy a postupy, které souvisí s užitím filmového média k vzdělávacím cílům. V navazující části obecnou problematiku ilustruje na případových studiích, které didaktické koncepty spojují s konkrétním filmovým materiálem.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

ústav pro studium
totalitních režimů

D — 21

dějepis
v 21.století

Kamil Činátl
Jaroslav Pinkas
a kolektiv

DĚJINY VE FILMU

FILM VE VÝUCE DĚJEPISU

Ústav pro studium totalitních režimů
Praha 2014

Katalogizace v knize - Národní knihovna ČR

Činátl, Kamil

Dějiny ve filmu : film ve výuce dějepisu / Kamil Činátl, Jaroslav Pinkas a kolektiv.

-- Vyd. 1. -- Praha : Ústav pro studium totalitních režimů, 2014

ISBN 978-80-87912-11-9

93/94 * 371.3 * 37.016.026 * 791

- dějepis
- studium a výuka
- předmětová didaktika
- film
- kolektivní monografie

93/94 - Dějiny (obecně) [8]

Publikace „*Dějiny ve filmu. Film ve výuce dějepisu*“ vznikla v rámci projektu Dějepis v 21. století: multimediální aplikace pro dějepisnou výuku, který je realizován s podporou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, evropských strukturálních fondů a státního rozpočtu ČR. Jeho řešitelem je Ústav pro studium totalitních režimů. Tříletý projekt je financován díky Operačnímu programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost. Podrobné informace naleznete na webových stránkách www.dejepis21.cz.

Lektorovali: PhDr. Jan Mervart, Ph.D., Filosofický ústav AV ČR, Historický ústav FF UHK

PhDr. Kamil Štěpánek, CSc., Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity v Brně

Autoři: Kamil Činátl, Jaroslav Pinkas a kolektiv

Vydal: Ústav pro studium totalitních režimů v Praze 2014

ISBN 978-80-87912-11-9

Poděkování

Dějiny ve filmu vznikaly v rámci širších aktivit pracovní skupiny, která na Ústavu pro studium totalitních režimů realizovala projekt *Dějepis v 21. století (D21)*. Rádi bychom tímto poděkovali kolegům z *D21*, jejichž jména se v knize sice neobjevila, ale jejichž nápady a aktivity na poli didaktiky dějepisu nás inspirovaly. Děkujeme Václavu Adámkovi, Haně Havlůjové, Karin Hoření, Anně Macourkové, Jaroslavu Najbertovi, Vojtěchu Ripkovi a Liboru Pospíšilovi. Poděkování patří též grafikovi Františku Kastovi a především Jiřímu Mahovi, který je autorem vizuální identity projektu a grafického řešení knihy. Děkujeme také našim spolupracujícím učitelům, kteří nám poskytovali tolik potřebnou zpětnou vazbu.

OBSAH

Úvod	2
1. Dějiny ve filmu: teorie	6
1.1 Dějiny ve filmu a ve škole	8
1.2 Film jako historický pramen	22
1.3 Film a cíle dějepisného vzdělávání	42
1.4 Hraný film, nebo dokument?	64
1.5 Filmy kontroverzně	90
1.6 Filmové dějiny rodiny a školy	112
2. Dějiny ve filmu: případové studie	132
2.1 Obrazy války	136
2.2 Historie 1950: Příběhy jednoho zázraku	168
2.3 Kolektivizace mezi romancí a tragédií	184
2.4 Filmové obrazy „normalizace“	208
3. Závěr	242
Seznam literatury	
Jmenný rejstřík	

ÚVOD

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

kniha *Dějiny ve filmu* je určena především učitelům. Asi nejvíce ji ocení dějepisáři, ale může posloužit i učitelům dalších společenskovedních oborů (český jazyk, mediální či občanská výchova). Možné využití filmu ve výuce nemá smysl omezovat hranicemi konkrétního předmětu, jako prostředník a nástroj vzdělávání může filmové médium naopak posloužit k jejich překonávání a k plodným mezipředmětovým vazbám. *Dějiny ve filmu* seznamují čtenáře s důležitou rolí, kterou filmové obrazy minulosti plní v současné historické kultuře. Dnešní mládež se s dějinami seznamuje především prostřednictvím filmu, a kolektivně sdílená historická obraznost je tak v podstatné míře filmová. Naše kniha chce oslovit co nejširší pedagogickou veřejnost, a je proto určena učitelům všech typů škol. Didaktickou práci s filmem rozhodně nepojímáme jako pomyslnou „třešničku na dortu“, kdy žáci sledují filmy za odměnu, v rámci suplování či na konci pololetí, když už je to podstatné odučeno. Film považujeme za funkční nástroj vzdělávání, který může učitelé dobře posloužit právě v situaci, kdy je pod tlakem učiva a musí pracovat účelně a efektivně, aby stihl naplnit cíle stanovené ve školních vzdělávacích programech. *Dějiny ve filmu* tak mohou posloužit i učitelům středních odborných škol, kteří mají na dějiny a další společenskovední témata o poznání menší prostor než jejich kolegové ze základních škol a gymnázií.

Dějiny ve filmu kladou důraz na rozvoj žákovských dovedností. Film lze samozřejmě využít i jako mnemotechnickou pomůcku s důrazem na zapamatování faktů, obrazy totiž výrazně posilují udržitelnost předávaných znalostí. My se však zaměřujeme především na navazující analytickou a interpretační práci s filmem jako historickým pramenem. Při vy-

mezení klíčových dovedností, jež chceme prostřednictvím filmového média rozvíjet, vycházíme z českého kurikula (Rámcové vzdělávací programy). Předpokládáme, že v humanitním vzdělávání nejde jen o biflování dat, ale též o zájem, kritický odstup, schopnost porozumění a odpovědného hodnocení. Dějiny by ve škole neměly být pojímány jako uzavřená struktura, kterou žáci pasivně reprodukují, ale jako otevřená problémová otázka, k níž mohou zaujímat vlastní postoje. *Dějiny ve filmu* nabízejí učitelům inspirace, pojmové nástroje i konkrétní prameny potřebné k tomu, aby mohli ve školní výuce tyto dovednosti účelně rozvíjet.

Kniha nabízí ucelenou metodiku pro práci s filmem ve škole. Zohledňuje didaktické koncepty běžné v zahraniční didaktice dějepisu. Navazujeme přitom též na řadu domácích aktivit na tomto poli, které naší práci předcházely a díky nimž se důraz na vzdělávání prostřednictvím filmu ve veřejném prostoru prosadil (kupříkladu Jeden svět na školách organizace Člověk v tísni). Film se tedy ve škole již používá a nelze jej považovat za horkou novinku. Naše kniha si klade za cíl možné užití filmu promyšleně reflektovat ve vztahu k cílům vzdělávání. Proč máme pracovat s filmem? K čemu nám může být dobrý? Jak jej konkrétně lze využít? Jaké cíle dokážeme s jeho pomocí naplnit? Na tyto a další metodické otázky se *Dějiny ve filmu* pokoušejí komplexně odpovědět. Nejedná se přitom o normativní určení těch jediných a pravých postupů. Metodika je programově otevřená, předpokládá aktivní podíl učitele na dotváření pracovních postupů a přihlíží k často rozdílným podmínkám konkrétních škol či třídních kolektivů. Obrazně řečeno se *Dějiny ve filmu* nabízejí učitelé jako kuchařka, která kromě vstupních úvah o zdravé výživě obsahuje množství receptů, na jejichž zá-

kladě čtenář sám vytváří konkrétní pokrmy a zohledňuje potřeby a chutě svých strážníků.

Ve vztahu ke konkrétním filmovým pramenům je v případě předkládané knihy důležitá návaznost na vzdělávací DVD, která vznikla v Ústavu pro studium totalitních režimů v průběhu let 2011 až 2014 a byla zdarma distribuována do škol v České republice. Metodika využití filmu ve škole se tak opírá o zdroje, které jsou učitelům snadno dostupné, a často odkazuje ke zcela konkrétním filmovým ukázkám, jež jsou pro praktické použití upraveny nejen na příslušných DVD, ale též na internetových stránkách projektu Dějepis v 21. století – www.dejepis21.cz.

Doufáme, milé čtenářky a čtenáři, že vás *Dějiny ve filmu* osloví a že práce s naší didaktickou „kuchařkou“ Vás bude v náročné pedagogické práci inspirovat. Byli bychom velmi rádi, kdyby tato kniha spolu se vzdělávacími DVD z produkce Ústavu pro studium totalitních režimů byla k užitku a posloužila ke kultivaci české historické kultury. Oceníme vaši případnou zpětnou vazbu (<http://dejepis21.cz/metodika-pouziti-av-materialu>).

Kamil Činátl, Jaroslav Pinkas a Čeněk Pýcha